

ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА МЕДИУМСКАТА ПИСМЕНОСТ ВО ОСНОВНОТО ОБРАЗОВАНИЕ - НОВ МОДЕЛ НА ОБРАЗОВАНИЕ

м-р Виолета Стевановска

д-р Габриела Дурчевска Георгиева

Гордана Анастасова

УДК: 373.3.016:003-028.31]:316.774(497.7)

Апстракт

Современиот начин на живот, брзите промени и новите животни навики ја наметнуваат потребата од спроведување промени и во образованието. Промените започнуваат прво кај најмладите ученици (во основните одделенија), преку промена на нивната свест и начинот на размислување. Не можеме да го занемариме фактот дека секој ученик има слободен пристап до сите информации преку своите паметни уреди, па оттаму, умешноста на наставниците, што истовремено е и предизвик на денешното живеење, е да најдат начин да ги опишат учениците во областа на медиумската писменост и да ја употребат сета таа технологија во насока на унапредување на наставниот процес. Потребни се содржини, форми, методи и стратегии на работа што ќе ја зголемат мотивацијата на учениците за учење и за стекнување трајно знаење, што е основа за подигнување на нивото на критичко размислување. Значењето на медиумската писменост е теоретски објаснето во овој труд и поткрепено со емпириски податоци добиени преку анкета спроведена кај целната група – наставници од основните училишта од I – V одделение. Овој труд се занимава со прашањето за имплементацијата на медиумската писменост и за нејзиното влијание врз развивањето на критичкото мислење кај учениците, преку емпириско истражување на мислењето на наставниците од основните училишта во Македонија. Овие податоци се основа за создавање предлог-модел на образование за медиумска писменост што поттикнува позитивни промени во наставата и општеството во целост.

Клучни зборови: медиумска писменост, основно образование, критичко размислување, промени, наставен процес

1) ВОВЕД

Медиумската писменост е способноста да се пристапи до медиумите и тие да се анализираат, да се оценуваат и да се креираат. Тука е вклучено и разбирањето на начините на кои медиумите можат да влијаат врз луѓето и способноста критички да се оценат пораките што се презентираат. Тоа го опфаќа и умеењето да се идентификува изворот на медиумот, неговата цел, односно намена, и сета пристрасност што може да ја содржи. Исто така, вклучува разбирање на техниките што се користат за создавање медиуми, како што се дефинирање кадри при снимање и фотографирање, агли на камерата/апаратот и звучни ефекти, како и можност за анализа на ефектите. Медиумската писменост е важна бидејќи медиумите имаат значајна улога во обликувањето на гледиштата и на мислењата за светот. Тоа е исто така важно бидејќи медиумите сè повеќе се користат за манипулирање со луѓето и за ширење дезинформации. Медиумски писмените поединци можат да станат поинформирани и подобро опремени да донесуваат информирани одлуки и да им се спротивстават на манипулациите.

Кога зборуваме за предавање медиумска писменост во основните училишта, треба да имаме соодветен пристап бидејќи тој е потребен за да се подготват учениците за иднината и да се развие нивното критичко размислување. Предавањето медиумска писменост во основното образование е важно бидејќи им помага на децата да развијат вештини за критичко размислување и да станат поинформирани и попребирливи, односно повнимателни медиумски потрошувачи. Исто така, може да им помогне да израснат во возрасни луѓе кои се на повисоко ниво на медиумска писменост и се подобро опремени да се движат низ сè посложената медиумска сцена.

Постојат неколку начини да се научи медиумската писменост во основното образование и тие вклучуваат: дискутирање за медиумите со учениците; наставниците можат да ја олеснат и да ја потпомогнат дискусијата за медиумите и да ги

охрабрат учениците да поставуваат прашања и да ги споделат своите мисли и искуства, заеднички да ги анализираат медиумите или да им даваат насоки на учениците за анализирање на медиумите, вклучително и идентификување на изворот, на целта и на сите можни предрасуди присутни во медиумите, да ги научат учениците за медиумските техники – наставниците можат да им помогнат на учениците да ги разберат техниките што се користат во медиумската продукција, како што се дефинирањето кадри, агли на камерата и звучни ефекти, и како тие можат да влијаат врз начинот на којшто се пренесува пораката. Важен дел е, исто така, да се поттикнат учениците да создаваат медиуми, т.е. да им се даде можност на учениците да создадат свои медиуми; без разлика дали станува збор за пишување, за фотографија или за видео, може да им помогне подобро да го разберат процесот и техниките вклучени во медиумската продукција.

Исто така, треба да се спомене обезбедувањето разнолик опсег на медиуми: Изложувањето на учениците на разновиден опсег на медиуми, вклучувајќи различни видови медиуми (на пр. печатени, аудио, видео) и извори, може да им помогне потемелно да ја разберат медиумската сцена. Исто така, треба да ги едуцираме и наставниците и да им помогнеме да ја разберат медиумската писменост како важна перспектива во новата ера.

2) ПРЕГЛЕД НА ЛИТЕРАТУРАТА

За да се опфати суштината на медиумската писменост и нејзиното значење во основното образование, неопходно е да се истакнат дефинициите и различните гледишта на експертите кои работат на полето на медиумската писменост.

Вештините за медиумска писменост се дефинираат како способности да се пристапи до медиумите и тие да се анализираат, да се оценуваат и да се креираат, и притоа да се дејствува со користење на сите форми на комуникација (Национално здружение за образование за медиумска писменост, 2010 година). Традиционално, учењето на овие вештини, односно нивното предавање, се одвиваше во училиниците на основните и на средните училишта, но во поново време, некои научници нагласуваат дека вклученоста на родителите додека нивните деца консумираат медиумски содржини може многу да придонесе за нивното развивање вештини за медиумска писменост (Duerager & Livingstone, 2012). Со оглед на тоа, Мендоза (Mendoza) (2009) оценува дека литературата за родителско посредување се базира врз телевизиската литература, со цел да се утврди како таа може да се позиционира во рамките на медиумската писменост. Таа вели дека заедничкото гледање е најчестиот облик на родителско посредување, но не утврдила дека гледањето содржини со детето ја подобрува медиумската писменост, што може да биде резултат на тоа дека повеќето родители кои гледаат заедно со децата не разговараат за содржината со своите деца.

Затоа, можноста за учење вештини за критичко размислување преку анализа на содржината е минимизирана. Дотолку што гледањето некаква програма заедно со родителот може да делува како „тивко“ одобрување на содржината, дури и ако програмата не е соодветна за детето. Мендоза известува и дека активното посредување би бил најделотворниот начин родителите да се вклучат во учењето на нивните деца за медиумската писменост. Сепак, потребни се повеќе истражувања за да се утврди дали формите во кои родителите традиционално активно посредуваат, преку споделување вредности за содржината наспроти дискусија базирана на прашања, што е вид педагогија препорачан од научниците за медиумска писменост, можат ефикасно да им обезбедат вештини за критичко размислување на децата. Медиумската писменост е пристап во образованието од 21 век. Со него се обезбедува

рамка за пристапување, оценување и креирање пораки во различни форми – од печатени, преку видеопораки, до пораки на интернет.

Медиумската писменост нуди можност да се разбере улогата на медиумите во општеството и ги нуди суштински важните вештини за истражување, односно поставување прашања и себеизразување, неопходни за граѓаните на една демократија (Центар за медиумска писменост, САД, 2022 год.). Медиумската писменост ги учи читателите како да се снајдат во огромната поплава на информации што постои во денешниот свет заситен со медиуми. Базирајќи ја својата работа врз илјадници медиумски истражувачки студии, авторот В. Џејмс Потер (W. James Potter) ги истражува клучните компоненти за разбирање на фасцинантниот свет на масовните медиуми. Потер презентира бројни примери и факти за да им помогне на читателите да разберат како функционираат медиумите, како тие го привлекуваат вниманието и како влијаат врз јавноста (W. James Potter, *Media Literacy*, 9-то издание, 2019 година).

3) МЕТОДОЛОГИЈА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Во овој момент, медиумската писменост е прилично актуелна област што претставува предизвик за луѓето, а тоа се должи на брзиот технолошки напредок, што всушност нè принудува сè почесто да ја употребуваме технологијата во секојдневниот живот. Тоа, пак, ја наметна потребата од имплементација на концептот на медиумска писменост и во основните училишта, од каде што започнува сето тоа насочување, едукација и стекнување искуства на учениците.

За потребите на темата, чиј предмет на истражување е медиумската писменост во основните

училишта, спроведена е анкета на наставници од одделенска настава. Примерокот е составен по случаен избор, репрезентативен е и опфаќа 13 општини во Македонија.

Анкетата беше електронска и даде интересни податоци за медиумската писменост. Анкетата се состоеше од 10 прашања поврзани со образованието, информациите и со потребните подготовки на наставниците за спроведување на часовите за описменување во основните одделенија со предметна настава. Одговорите на испитаниците беа на нумеричка скала, при што 1 е најниска, а 4 највисока оценка. Добиените резултати се навистина интересни и од нив произлегува моделот за медиумска писменост во основните училишта во Македонија. На анкетата одговорија 120 наставници.

4) НАОДИ/ РЕЗУЛТАТИ

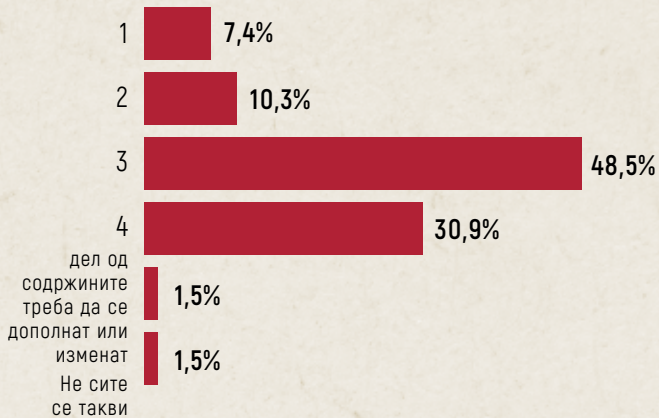
Спроведената анкета беше електронска и прашањата во неа беа од затворен и од отворен тип. За потребите на овој труд беа земени предвид 5 прашања, коишто се клучни за извлекување заклучоци и препораки во однос на имплементацијата на медиумската писменост во основните училишта.

Основните училишта што беа дел од истражувањето се: ООУ „Ѓорѓи Сугарев“ – Битола, ООУ „Св. Климент Охридски“ – Битола, ООУ „Александар Турунџев“ – с. Кукуречани, Битола, ООУ „Гоце Делчев“ – Битола, ООУ „Коле Канински“ – Битола, ООУ „Крсте Петков Мисирков“ – Бистрица, ООУ „Гоце Делчев“ – Конче, Могила, ООУ „Наум Охридски“ – с. Булачани, ООУ „Јоаким Крчоски“ – Волково, ООУ „Киро Глигоров“ – Скопје, ООУ „26 Јули“ – Скопје, ООУ „Стив Наумов“ – Скопје, ООУ „Драга Стоја-

новска“ – Скопје, ООУ „Крум Тошев“ – Скопје, ООУ „Кочо Рацин“ – Блатец, ООУ „25 МАЈ“ – Ченто, ООУ „Св. Кирил и Методиј“ – с. Кучевиште, ООУ „Јашар Беј“ – Скопје, ООУ „Браќа Миладиновци“ – Аеродром, ООУ „Мите Богоевски“ – Ресен, ООУ „Гоце Делчев“ – Ресен, ООУ „Кочо Рацин“ – Охрид, ООУ „Св. Климент Охридски“ – Охрид, ООУ „Христо Узунов“ – Другово, ООУ „Никола Карев“ – Кочани, ООУ „Браќа Миладиновци“ – Пробиштип, ООУ „Илинден“ – Крива Паланка, ООУ „7 Марси“ – Чelopeк, ООУ „Тошо Велков-Пепето“ – Кавадарци, ООУ „Маршал Тито“ – Струмица, ООУ „Александар Здравковски“ – Јегуновце, ООУ „Братство – Мисени“ – Тетово, ООУ „Мехмет Дерла“ – Врапчиште.

Медиумската писменост во основните училишта се реализира преку наставните содржини на македонски јазик. Со новиот концепт и новите наставни програми, писменоста во предметната настава се имплементира со поголем број часови во наставната програма за сите одделенија, при што прво, второ, четврто и петто одделение веќе ги спроведуваат новите наставни програми, додека од следната учебна година третоодделенците ќе работат според новата програма. Во однос на имплементацијата на содржините за медиумска писменост, се поставува и прашањето дали содржината е соодветна и добро осмислена за возраста на учениците.

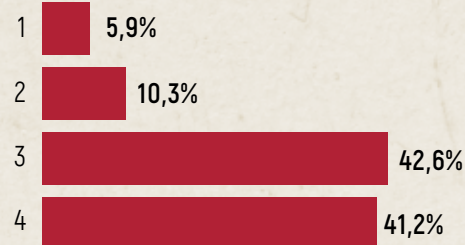
Содржините се добро осмислени и соодветни за возраста на учениците

Графикон бр. 1 Содржина за медиумска писменост

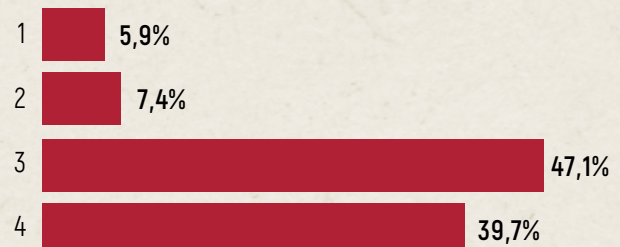
Од графичкиот приказ бр. 1, може да се забележи дека 48,5 % и 30,9 % од испитаниците сметаат дека содржините се соодветни за возраста на учениците и го покриваат она што е потребно, додека само мал дел, 1,5 %, од испитаниците сметаат дека содржините треба да се дополнат или да се изменат. Графиконот бр. 2 ни дава јасна слика дека поголемиот број часови за медиумската писменост за учениците води кон подигнување на нивото на медиумска писменост, како и на свеста на учениците за оваа писменост, за нејзините предности и недостатоци. Тоа го потврдува високиот процент на испитаници кои на ова прашање дале оценка 3 (42,6 %) и 4 (41,2 %). Исто така, преку третиот графикон, наставниците потврдуваат дека, со овие содржини, учениците ги совладуваат потребните вештини и знаења.

Спроведувањето на часови по медиумска писменост води кон подобрување на медиумската писменост на учениците

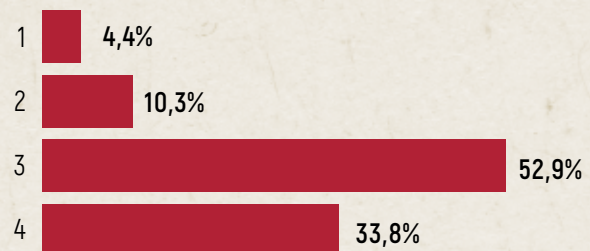
Графикон бр. 2 Имплементација на медиумска писменост

Преку содржините, учениците добиваат неопходно знаење и вештини за медиумска писменост

Графикон бр. 3 Содржина за медиумска писменост и стекнување знаења од медиумска писменост

Користената литература придонесува кон развојот на критичкото размислување на учениците

Графикон бр. 4 Медиумска писменост и развој на критичко размислување кај учениците

Следното прашање, кое е прилично значајно за истражувањето, покажува колку медиумската писменост влијае врз критичкото размислување на учениците. Според мислењето на испитаниците, усвојувањето на содржината за медиумската писменост во голема мера влијае врз развојот на критичкото мислење кај учениците (52,9 % и 33,8 %). Ова прашање е прикажано на графиконот бр. 4. Последните две прашања се од отворен тип и се однесуваат на испитување на мислењата и ставовите на наставниците во однос на нивното образование и на материјалите што им се потребни за спроведување на часовите за медиумска писменост. Од нивните изјави беа направени категории, што се прикажани подолу.

Какво образование е потребно за наставниците во областа на медиумската писменост?

- ▶ обуки и практични работилници по релевантни фактори
- ▶ едукативни видеа и соодветни материјали на македонски јазик
- ▶ обуки за интеграција со други наставни предмети
- ▶ соодветни материјали, прирачници и работни листови за учениците
- ▶ едукација за современи медиуми, компјутерска писменост, дигитални алатки
- ▶ посебна обука за креирање медиумски содржини од страна на наставниците
- ▶ Треба да бидат опфатени сите наставници од основните училишта и тоа да биде целосна обука со практични работилници, а не теорија, без советници, од бројката каде што практично ќе се симулираат часовите и обуката нема да трае само два дена, туку ќе биде повеќекратна, што ќе ни даде можност и ние како наставници да ја реализираме и да дадеме примери од кои би произлегол практикум

- ▶ соработка со ТВ-куќи и новинари
- ▶ соодветен материјал преку кој ќе ги реализираме содржините на програмата и истите ќе бидат корелирани, попрактични примери со видеа и презентации од наставници и ученици кои ќе бидат соодветен пример за учениците
- ▶ не толку обука, колку наоѓање на најсоодветните содржини и активности;
- ▶ анализа на вести од интерес за децата, малтретирање на социјалните мрежи, но соодветно подготвени и претходно прегледани

Кои ресурси, материјали ви се потребни за спроведување на наставата во областа на медиумската писменост?

- ▶ видеа, платформи, прирачници
- ▶ Имаме ресурси, ни недостасуваат насоки
- ▶ текстови што ќе одговараат на возраста на учениците
- ▶ готов едукативен материјал за медиумска писменост
- ▶ не се потребни никакви ресурси, има на пр. телефон, ТВ, само треба детална анализа на дадената содржина, кои или какви пораки се испраќаат и формацијата, сликата, текстот... за учениците да ги видат сите информации што пренесуваат порака, но прво треба наставниците да имаат развиено критичко мислење за содржините на медиумите....
- ▶ имаме услови за настава
- ▶ да знаеме како да ги добиеме информациите што ни се потребни
- ▶ детски списанија, детски емисии
- ▶ интернет, видеореклами, печатени материјали во боја.

- ▶ интернет, ИТ-технологија
- ▶ прирачници, видеоматеријали, соработка со медиумски куќи...

Од податоците од истражувањето што беше спроведено, може да се утврди дека во Македонија веќе има имплементација на медиумската писменост во основните училишта, а од мислењата и ставовите на наставниците може да се заклучи дека содржините што се имплементирани се соодветни и се основа за развивање критичко мислење кај учениците. Но, она што им недостига на наставниците и нивната работа е нивната дополнителна едукација и соодветни материјали кои би им биле корисни и би им помогнале во реализацијата на часовите. Од особена важност е да се спомене дека им е потребна и едукација, како што се обуки, семинари и едукативни материјали на македонски јазик, кои би ги направиле часовите и сите дополнителни наставни и воннаставни активности поинтересни и посоодветни.

од авторите се однесува на зајакнување на соработката помеѓу институциите и поддршката на наставниците од основните училишта. Кога зборуваме за институционализација, треба да се споменат Министерството за образование и Бирото за развој на образованието, кои се директно вклучени во процесот на поддршка и евалуација на промените кои веќе се случуваат во образованието кај нас. Моделот прикажан на слика 1 ги претставува клучните актери и компоненти што се суштински важни во процесот на имплементација на медиумската писменост и се клучни за позитивни промени во основното образование.

5) ДИСКУСИЈА И ЗАКЛУЧОЦИ

Имајќи ги предвид истражувањата, анализите и процените на потребите на наставниците, се појавува модел на имплементација на медиумска писменост. За да има позитивни промени што ќе доведат до промена на начинот на размислување на учениците, потребно е да се зајакнат капацитетите, односно да им се помогне на наставниците подобро и покреативно да ги реализираат лекциите поврзани со медиумската писменост. На овој начин, ќе им помогнеме да го подигнат критичкото размислување на учениците на уште повисоко ниво. Моделот предложен

Слика бр.1 Модел на образование за медиумска писменост

Како што беше истакнато во претходниот дел од текстот, моделот ги претставува клучните актери и компоненти што се суштински важни во процесот на медиумската писменост и на неговата имплементација во процесот на основно образование. Клучни актери во овој процес се Министерството за образование и Бирото за развој на образованието и назначени се компоненти за секој од нив. Основните училишта, пак, се на средина и тие се директни корисници, односно преку имплементација на медиумската писменост, тие го предизвикуваат развојот на критичкото размислување кај учениците, а со тоа предизвикуваат и трајни позитивни промени кај учениците, кои се рефлектираат во подобрување на наставниот процес и во нивниот понатамошен развој.

Министерството за образование има задача да го следи образовниот процес и спроведувањето

на новите наставни програми, дополнително да ја контролира работата во училиштата и да врши ревизии онаму каде што е потребно. Бирото за развој на образованието и надворешните соработници се одговорни за компонентите коишто се однесуваат на изработка на нови програми во кои се вклучени иновативни содржини имплементирани од наставниците. Потребно е да се нагласи и делот на доквалификација и обука на наставниот кадар, што е клучна компонента, и на тој аспект треба да се посвети особено внимание. Тоа го потврди и самото истражување, односно мислењето на наставниците. Оваа компонента се однесува на Бирото, но и на надворешните соработници (институциите, давателите на услуги и невладините организации), кои се активни чинители и учесници во процесот на обука и едукација на наставниците од основните училишта. Последната компонента се

однесува на евалуација на целиот овој процес, а тоа се случува преку следење на работата на наставниците и имплементација на содржината за медиумска писменост во основните училишта.

Овој процес е веќе започнат со високо ниво на соработка меѓу сите споменати институции, но треба да се продлабочи и да се подобри. Едукацијата на наставниците и постојаната поддршка во процесот на имплементација ќе ја поттикне посакуваната промена која ќе придонесе за развивање на критичкото мислење кај учениците и ќе ја поттикне нивната свест уште од најраните години. Затоа медиумската писменост е дел од наставната програма од прво одделение. Се надеваме дека предложениот модел ќе поттикне и ќе отвори пошироко поле на истражување што ќе придонесе за продлабочување на овој процес, за голем број иновации и дела кои ќе бидат во насока на позитивни промени во образовниот процес, преку кои, пак, директно и индиректно ќе ја градиме иднината на нашата земја и ќе ги зајакнуваме нашите капацитети.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

1. Potter, W. J. (2005), *Becoming a strategic thinker*, Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
2. Potter, W. J. (2019), *Media Literacy*, 9th Edition, Sage publications
3. Sajjad Malik (2008), *Media Literacy and its Importance*, Society for Alternative Media and Research
4. Eni Maryani, Universitas Padjadjaran, Indonesia, (October 2014), *Developing Media Literacy Model for Children with Social and Cultural Approach*, Online Journal of Communication and Media Technologies, Special Issue

ВИОЛЕТА СТЕВАНОВСКА

Виолета Стевановска работи на проекти како координатор од училиштето и исто така во соработка со НВО секторот. Автор е на голем број на прирачници, програми, правилници и курикулум кои се однесуваат на проектите, но се дел од образовниот процес. Таа е креатор на стретгијата и програмата за учење на отворено, која е имплементирана во Годишната Програма за работа на училиштето „Св. Климент Охридски“ во Битола за 2021/2022. Исто така и надворешен соработник на БРО за изработка на програмите по македонски јазик I-V одделение, според Новата Концепција за образование.

ГОРДАНА АНАСТАСОВА

Гордана Анастасова, од 1996 година работи како наставник во ООУ „Св. Климент Охридски“- Битола. Во 2006 година се стекнува со диплома и звање наставник во одделенска настава на Педагошкиот факултет во Битола. Гордана продолжува со својот кариерен развој како директор на ООУ „Св. Климент Охридски“- Битола, од 2017/2022 година. Таа е надворешен соработник на Бирото за развој на образованието и учесник во изготвувањето на програмите по математика од I-V одделение и исто така е надворешен соработник на Државниот испитен центар како дел од тимот за изготвување на националното тестирање по македонски јазик.

ГАБРИЕЛА ДУРЧЕВСКА ГЕОРГИЕВА

д-р Габриела Дурчевска Георгиева, од 2013 година работи во Бирото за развој на образованието, како советник во одделението за предучилишно и одделенска настава, Сектор за развој на воспитно-образовниот систем и развој на стандарди, наставни планови и програми. Таа има 24 години работно искуство во областа на предучилишното воспитание и образование. Докторската дисертација на тема „Педагогот и унапредувањето на воспитно-образовната работа во градинката“ ја одбранила во октомври 2015 година на Институтот за педагогија при Филозофскиот факултет во Скопје. Таа учествувала во креирање на Сеопфатна стратегијата за образование 2018-2025 година со акциски план, во делот на предучилишното образование, како и во изработка на упатства и насоки за реализација на воспитно-образовна работа.